

Posudek na diplomovou práci Tomáše Enderleho:

Pojetí jistoty u Ludwiga Wittgensteina

Pojem „jistota“ vstoupil do centra filosofických debat především díky Descartovi a od té doby vyvolal řadu polemik a diskusí. Tomáš Enderle se ve své práci zaměřil především na to, jak k těmto diskusím přispěl jeden z nejvýznamnějších filosofů 20. stol. L. Wittgenstein.

Autor rozdělil svoji práci do třech myšlenkových částí. V první se zabývá kontextem vzniku díla *O jistotě*. Soustřeďuje se přitom především na vliv G. E. Moora a dále filosofie *Common Sense*. Ve druhé, hlavní se zabývá Wittgensteinovou analýzou pojmu *jistota* a pojmů příbuzných. Ve třetí závěrečné části se pokouší přehlédnout výsledky, k nimž dospěl, z pozice věřícího křesťana. Opírá se přitom především o encykliku *Fides et ratio* a dále, byť kriticky, o Gredtovy *Základy aristotelsko – tomistické filosofie*.

Práce je podle mého soudu kvalitně zpracována a odpovídá všem požadovaným standardům. Vyzdvihnout je třeba především autorovu práci s naší i zahraniční literaturou a dále vynikající stylistickou úroveň textu. Především mě v tomto ohledu zaujalo velmi umné využití metaforických prostředků vyjadřování. V neposlední řadě je třeba pozitivně hodnotit i to, že se Enderlemu podařilo samostatným studiem porozumět hlavním myšlenkovým schémátům Wittgensteinovy filosofie, což není jistě triviální záležitost. S autorem však lze podle mého soudu přesto v mnohém polemizovat či jej žádat o to, aby některé myšlenky korigoval, lépe vysvětlil či obhájil. V následujícím se proto pokusím vyzdvihnout několik témat, které by se mohly stát předmětem diskusí u obhajoby.

První část práce nevyvolává žádné vážnější otázky. Mám jen několik nepodstatných připomínek. Na str. 9. autor tvrdí, že Wittgensteinova sláva se opírá o nesrozumitelnost jeho vyjadřování. To je jistě nešťastná charakteristika filosofa, který Enderlemu, jak říká jinde, otevřel oči. Na str. 13. se říká, že Bradley dominoval na Cambridge, ve skutečnosti však působil na Oxfordu.

Hlavní výtku ohledně druhé části má metodologickou povahu. Autor ve svých úvahách nevyužil poměrně přesné klasifikace epistemologických pojmů, s níž se lze setkat v Gredtových *Základech aristotelsko – tomistické filosofie*. Právě tato klasifikace by mu umožnila, aby se v závěru kriticky zamyslel nad závěry, k nimž Wittgenstein dospěl. Kromě toho by se díky tomuto přístupu pročistily a ujasnily vlastní mnohdy zcela nesystematické Wittgensteinovy úvahy. Z autorova výkladu (a velice pravděpodobně i z výkladu samotného Wittgensteina) není totiž patrné, jak se liší jistota v běžném slova smyslu od jistoty oněch neustále diskutovaných stěžejí či pantů. Jak se tedy např. liší „jistota“, že mám dvě ruce (stěžeje) od jistoty, že jsem včera měl přednášku. Podstatný rozdíl zde být musí: konstatování stěžeje je proti pravidlům řečové hry a je nesmyslné, konstatování běžné jistoty dává naopak dobrý smysl. Dále je nejasné, jaký je vztah mezi jistotou a vírou. Na str. 36 se říká, že jistota je druh víry. Gredt, zřejmě implicitně veden zkušeností s naším jazykem, by tvrdil opak: když někdo věří, má jistotu.

Největší kontroverze může však vyvolat část třetí. Autor se totiž pouští do samostatných úvah, přičemž konfrontuje svoji vlastní křesťanskou pozici se závěry, k nimž dospěl Wittgenstein. Koncepte jeho konfrontace se mi jeví nicméně poněkud nešťastná. Wittgenstein měl sice ke křesťanství v určitém slova smyslu blízko a velmi si jej vážil, přesto však jeho filosofii jako křesťanskou

charakterizovat v pravém slova smyslu nelze. Není si proto možné bez dalšího klást otázku, zda jeho myšlení splňuje či nesplňuje požadavky formulované v *Fides et ratio*. Spíše si proto autor měl položit otázku, do jaké míry je Wittgensteinovo myšlení pro filosofujícího křesťana inspirativní.

Problematickými se mi jeví autorovi úvahy o Wittgensteinově přístupu k metafyzice. Při této příležitosti se totiž opírá o velmi nešťastný citát od V. Zátky, v němž podle mého soudu dochází k určité konfúzi raného Wittgenstena s pozdním (s. 47). Úkolem filosofie je prý *především prokázat nerozumnost a nesmyslnost metafyziky*. Zdá se mi, že tuto myšlenku Zátka téměř doslova opsal z Carnapova *Překonání metafyziky logickou analýzou jazyka*, tj. ze statě, která čtenářsky vstřícnou formou dává zaznít právě některým myšlenkám z *Traktátu*. Ponechejme ale nyní stranou, že se Enderle nechal svést poněkud zavádějícím textem. V jeho i Zátkových úvahách se totiž vyskytuje zvláštní tvrzení, které by mohl v rámci své obhajoby objasnit. Při své kritice metafyziky totiž prý Wittgenstein *popírá platnost jedné z jejích ústředních tezí, podle níž se v ideálním myšlení* (tj. asi metafyzickém?) *pohybujeme v jediném společném světě identických a homogenních logických významů ...* Podle Enderleho tak nakonec jednou z ústředních tezí metafyziky je nalézt ideální vyjádření reality. Tomuto ústřednímu úkolu metafyziky nerozumím a žádám o ojasnění.

Z mého hlediska je ale nejkontroverznější kapitola 3.3.3. *Velký rozvod pravdy a jistoty*. V první řadě by zde podle mého soudu mělo být rozlišeno mezi jistotou stěžeje a jistotou v běžném slova smyslu. Tomisté o jistotě stěžeje (snad ke své vlastní škodě) nikde nemluví, ale zabývají se jistotami v běžném slova smyslu. Wittgensteinovy závěry proto nelze se závěry tomistů bez dalšího srovnávat. Dále se mi nelíbí autorovo připodobnění tomistického fundacionalismu s fundacionalismem Descartovým, potažmo novověkým. Tomisté sice mluví o určité zakládající evidenci, nicméně nehledají – na rozdíl od novověkých epistemologů – oblast, v níž by se tato evidence měla nacházet. Tyto úvahy mě vedou k otázce, jíž bych rád autorovi položil: Proč podle něj nelze rozhodnout, zda se určitý soud zakládá na evidenci či nikoli. V jazykové praxi přece za určitých okolností takováto rozhodnutí činíme!

Otázek, jež by bylo možno autorovi položit, je jistě více. Velkým pozitivem jeho práce podle mého soudu je, že tyto otázky klást lze a to nikoli pouze formálně, jak bývá u velkého množství diplomových prací pravidlem. Především z tohoto důvodu tedy doporučuji práci k obhajobě a navrhuji ji hodnotit jako výbornou.

Prokop Sousedík